

načine razmišljanja i vode nas ka zaključku da je mišljenje drugih o nama, na kraju krajeva, nebitno te da su kreativnost, vjera u samoga sebe i istodobna skromnost ključni elementi u ostvarenju sreće i zadovoljstva sobom i vlastitim životom.

Unatoč tomu što mu se može predbaciti povremeno izbjegavanje preciznije interpretacije citiranih materijala, de Bottonova *Status Anxiety* zaslužuje punu pohvalu jer je originalna kritika prijetvornosti zapadnoga društva koje svojim pripadnicima usađuje nerijetko lažni osjećaj pravde i jednakosti. De Botton kritizira, ali to čini nježno, gotovo graciozno, šarmantno, nikad pretenciozno, koristeći "mozaički" pristup raznolikim izvorima (koji uključuju slikovni materijal te vlastite domišljate i duhovite crteže, dijagrame i grafikone) pomoću kojih svoje teze pažljivo smješta u povijesni, kulturni i društveni kontekst. Osnovna teza Alaina de Bottona, filozofa "inteligentne mizantropije", možda je naizgled najmanje kompleksna, ali zadire u srž ljudskog postojanja. Posebno ju je vrijedno naglasiti jer se danas tako rijetko može izravno pročitati: ljudski je rod globalno nesretna vrsta, ali je u stanju dobro se osjećati, a sreću može postići već jednostavnom promjenom načina razmišljanja i prihvaćanjem drukčijeg pogleda na svijet u kojem živi.

Ivana POLONIJO-KING

Anka Mišetić, Gradski rituali, Retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990., Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2004., 257 str.

Knjiga Anke Mišetić "Gradski rituali: retradicionalizacija društvenog života u hrvatskim gradovima nakon 1990." – svojevrsni je novum u našim okvirima – utoliko što temu rituala nastoji obraditi i sa šireg sociološkog i s interdisciplinarnog aspekta. Njezinom glavnom tekstualnom dijelu pridodan je popis referentne literature, dok su rezultati empirijskog istraživanja, koji potkrepljuju teorijska razmatranja, prikazani grafikonomima, tablicama i citatima iz tiska i dopunjeni sa četiri bloka fotografija.

U prvoj cjelini pod naslovom "Pojam, struktura i socijalne funkcije rituala" autorica iznosi i definira predmet te osnovne hipoteze koje temelji na pretpostavkama o ritualu kao "univerzalnoj" komunikacijskoj praksi i urbanom fenomenu koji se u kontekstu hrvatskog društva devedesetih godina pojavljuje u vezi s naglašenim procesom retradicionalizacije društvenog života. Prihvaćajući poznatu tezu da je moderni grad glavni nositelj i "proizvođač" civilizacije, autorica naglašava kako fenomen rituala sve više postaje predmetom i urbane sociologije, koja se ravnopravno uključuje u interdisciplinarnu raspravu o ritualnim praksama. U skladu s tim, autoričina je polazna teza da je ritual oblik društvenog djelovanja koje nije svojstveno isključivo tzv. primitivnim društvima ili zajednicama, već je kao komunikacijski i simboličan čin aktualan i u modernom društvu.

Slijedi analiza *strukture* rituala koja se promatra u tri osnovna elementa: prvi je izvedbeni plan unutar kojeg se ističu elementi poput igre, te potrebe za ponavljanjem, specifičnom dramaturgijom, elementima prezentacije, te propisanosti ritualnog čina; drugi je simbolička razina ritualnog čina, u kojem se ritual sagledava u osobitoj vezi s mitskim svjetonazorom i mitskom strukturom, te na koncu, spomenimo i treći element analize strukture rituala, koji kontekstom izvedbe ritualnog čina presudno utječe na smisao ritualne poruke. Shvaćen kao dinamična kategorija koja ovisi o društvenom kontekstu – on se iznova kontekstualizira u svakom ponavljanju i zahvaljujući svom simboličkom značaju, postaje proizvođačem značenja i obnavljateljem identiteta. Tako se i identitet, koji ritual generira (uz trajnost i kontinuitet), može promijeniti, revitalizirati simboličke elemente kao prilagodbu novom društvenom kontekstu.

U drugom dijelu knjige pod naslovom "Uloga rituala u oblikovanju društva: domašaji i mogućnosti" analizira se pitanje odnosa rituala spram grada, kulture, politike, industrij-

skog društva. Središnje pitanje ovoga dijela knjige odnosi se na ulogu rituala u oblikovanju modernog (urbanog) društva, a jedna od ključnih teza same knjige jest upravo imanentnost ritualnih praksi postmodernom društvu i to najviše u oblikovanju kulturnog identiteta i kulturnih različitosti. Mogućnosti za takvu ulogu rituala ima ponajprije zbog svog simboličkog značaja i stalne otvorenosti za opis novoga jer se kulturni identitet oslanja na tradicijsku kulturu, podrazumijevajući trajnost i kontinuitet, uz istodobnu spremnost na promjene, stalne revitalizacije simboličkih elemenata kao prilagodbu društvenom kontekstu. Utoliko su rituali kulturni čin *par excellence*, a riznica rituala nekog društva pokazatelj je i njegovih kulturnih promjena i stanja.

Povezanost gradova i ritualnih praksi autorica gradi na Weberovoj analizi nastanka gradova na temelju ritualnog čina zakletve i bratimljenja. No, tim činom nastanka gradova ne završava uloga rituala već grad postaje i pozornicom. Distribucija simbola (spomenici, skulpture, ambijentalne cjeline, ulice, građevine, običaji, ritualna događanja) u gradskom prostoru postaje predmetom simboličke ekologije, a simboli postaju "kulturne činjenice" važne za gradski identitet. U takvu se odnosu može reći da se u velikoj mjeri život u gradovima ritualizira, ali i da se u gradovima oblikuje specifičan tip rituala: gradski ili urbani ritual, koji postaje "regulator" u područjima reda/nereda, prirode/kulture, isključivanja/integracije – ali u posebnim urbanim uvjetima. Na kraju drugoga dijela knjige nalazimo poglavlje u kojem se obnova rituala stavlja u kontekst procesa retradicionalizacije društvenog života. Ključna teza ovog poglavlja, s kojim se završava teorijska rasprava, jest mogućnost i zbiljnost izuma tradicije kojim se otvaraju vrata i procesu retradicionalizacije.

U trećem dijelu knjige pod naslovom "Analiza sadržaja dnevnog tiska na temu gradskih rituala" – predstavljeni su rezultati empirijskog istraživanja gradskih rituala u hrvatskim gradovima devedesetih godina prošlog stoljeća s posebnim naglaskom na procese retradicionalizacije koji su ih pratili, a u jednoj mjeri i uvjetovali. Temeljni cilj istraživanja bio je - metodom analize sadržaja hrvatskog dnevnog tiska doći do podataka o broju, vrstama, tipovima, organizatorima i još nekim važnijim obilježjima ritualnih događanja u hrvatskim gradovima u razdoblju od 1990.-1995. godine. Rezultati su pokazali da raspodjela rituala prema tipologijama gradova omogućuje daljnju usporedbu između velikih (makroregionalna središta) i malih (ostalih) gradova, primorskih i kontinentalnih, ali i prema Zimmermanovoj tipologiji gradova koja uvodi srednji i izdvaja glavni grad, te posebno između četiriju velikih hrvatskih gradova. Autorica također analizira rituale i prema kriteriju dominantne teme i tipa organizatora, gradskog prostora, vremenskog trajanja, godinama, godišnjim dobima i tradicijskim elementima. U okviru opisane analize posebno je važno pitanje o odnosu tzv. "starih" i "novih" rituala. Razdjelnicu među njima autorica je povukla kroz 1990. godinu. U posljednjem potpoglavlju ovoga dijela autorica sažimlje iznesene rezultate u svjetlu (post)modernizacijskih procesa. Prvo zapažanje odnosi se na važnu prisutnost tradicijskih elemenata u novim ritualima, drugo, na značajnu ulogu aktera civilnog društva, treće, o sve naglašenijem procesu sekularizacije, četvrto, o različitom intenzitetu djelovanja civilnog društva u različitim tipovima gradova, i peto, o veličini grada kao diskriminirajućoj varijabli.

U završnom, četvrtom dijelu knjige pod naslovom "U novom očaravanju" autorica se još jednom osvrće na osnovne teze knjige.

Recimo i to da je knjiga Anke Mišetić koristan doprinos sociološkom razumijevanju (post)modernih urbanih fenomena jer kreativno povezuje nekoliko socioloških područja (sociologiju kulture, urbanu sociologiju, sociologiju svakodnevice). Istodobno je i interdisciplinarni doprinos razumijevanju fenomena društvenog rituala jer se oslanja i na spoznaje drugih znanstvenih disciplina, u prvome redu etnologije i sociokulturne antropologije.

Snježana ČOLIĆ